

ПРЕДГОВОР

Две десетилетия след началото на демократичните промени вече са отшумели „екзистенциалните“ диспути относно целесъобразността, ролята и патриотичната благонадеждност на организациите на гражданското общество. Институционализирането на гражданското участие в обществено-политическия живот е утвърден факт. Все по-ясно се очертават нишите на „третия сектор“ в националното разделение на труда, типажът на неправителствените организации (НПО) и на социално ангажираните активисти, както и незаемимата им роля на алтернативен източник на информация и оценки за политиката в процеса на формиране на независимо обществено мнение. От друга страна, практиката опроверга и първоначалните илюзии за тоталното оттегляне на държавата в полза на частния сектор в двете му форми – бизнес и нестопански организации – и доказва необходимостта от намиране на оптимални решения в рамките на т.нар. публично-частно партньорство.

Двадесет години по-късно обаче се сблъскваме с друг тип заплахи – не толкова откритото противопоставяне на НПО от страна на държавни институции, политици и началници от различен ранг, колкото опитите за овладяването им отвътре и корупционните практики за използването им като удобно прикритие за нелегитимно облагодетелстване, се превърнаха в разпространено явление, което поставя под въпрос престижа и саботира ролята и мисията на „третия сектор“. Поредицата от скандали около усвояването на „европейски средства“ разкриха системния характер на този модел злоупотреби, в който съучастници са както официални лица на местната и държавната власт, така и корумпирани ръководители на НПО. Така след като общественото мнение от началото на прехода отъждестви „бизнеса“ с „далаверите“, сега е на път да възприеме „фондациите“ като формат за източване на пари и заобикаляне на закона.

Настоящата публикация не си поставя за цел да систематизира цялата проблематика, свързана с развитието и ролята на „третия сектор“; не смятаме и че споменатите корупционни практики са главна характеристика в дейността на НПО. Задачата тук е по-скоро да се потърсят причините и факторите, направили възможни подобни злоупотреби, както и да се подскажат решения, които да ангажират всички държавни сектори, както и потенциала на гражданското общество за саморегулиране и вътрешен контрол.

Несъмнено вижданията на авторите по този кръг от проблеми обобщават и собствения опит на Центъра за изследване на демокрацията като една от първите НПО в страната и като активен участник в дискусиата за развитието и усъвършенстването на правно-институционалната рамка на „третия

сектор”. За изминалите две десетилетия Центърът натрупа и немалък опит от взаимодействието с държавните институции при променящата се политическа конюнктура на прехода. Подобно на други аналитични центрове, Центърът активно отстоява принципа на публично-частното партньорство, дори при условия, в които незаинтересоваността и институционалната отчужденост на „държавата” го превръщаше във формално сътрудничество. Това обстоятелство, както и големият опит в анализа на корупцията и при формулирането на антикорупционните реформи, ни позволяват да проявяваме особена чувствителност спрямо опитите за подмяната на публично-частното партньорство със схеми за криминално облагодетелстване.

В настоящата публикация са обобщени и редица количествени и експертни данни и оценки, анализират се конкретни корупционни казуси, които илюстрират явлението „завладяване на НПО”, както и другите рискове, свързани с липсата на прозрачност и достатъчна отчетност в рамките на сектора. Те позволяват да се формулират и редица конкретни препоръки за стратегически реформи и конкретни промени в законодателната и изпълнителната власт, както и във функционирането и самоконтрола на самия „трети сектор”.